

575 jaar Sint Anthony Groote Broederschap

Van middeleeuwse armenzorg naar maatschappelijk betrokken vermogensfonds



Broodplank en napjes in de Walburgiskerk



Het Ruitershofje rond 1900



Boerderij Het Aalderink

1451

Oprichting van de Sint Anthony (Antonie) Groote Broederschap

In de Walburgiskerk wordt de Broederschap opgericht ter ere Gods en tot hulp, troost en lafenis der armen. De Broederschap was gewijd aan de heilige Antonius Abt uit Egypte (ca. 251-356), de beschermheilige tegen de pest en het ‘Anthoniusvuur’ (een destijds veelvoorkomende, dodelijke ziekte door besmet graan). De Broederschap heeft vele naamsvarianties gekend. In de middeleeuwen stond de organisatie vooral bekend als een Gilde. In de loop van de 18e eeuw stapte men over op het woord Broederschap.

15e-16e eeuw

Broederschap en Walburgiskerk

In de 15e en 16e eeuw vormde de Broederschap een cruciale combinatie van religieuze devotie en maatschappelijke armenzorg. De Broederschap startte als een kerkelijk gilde in de Walburgiskerk, ze bezat een eigen altaar en hield religieuze bijeenkomsten.

Uitdelingen van voedsel en ondersteuning van armen vormen de kern van haar werk. Om deze zorg te financieren, beschikte de Broederschap over pauselijke en bisschoppelijke privileges, zoals het recht op bedeltochten (questen). Ook mochten ze varkens door de stad laten lopen die leefden van afval; de opbrengst van het vlees ging naar de armenzorg. Leden van de Broederschap betaalden een entreebedrag, welk geld werd belegd in ‘jaarrenten’ (een soort hypotheek op huizen). Hoewel de Broederschap vooral in jaarrenten belegde kreeg zij in 1454 ook haar eerste echte bezit, de boerderij Aalderink in Warsveld. Vanaf het begin van de 16e eeuw werd het bezit steeds verder en sneller uitgebreid, o.a. met aankopen van boerderijen en land.

16e-17e eeuw

Reformatie en verandering

Ondanks ingrijpende veranderingen in kerk en samenleving blijft de Broederschap bestaan.

Aan het begin van de 16e eeuw splitste de organisatie zich organisatorisch op. Zij ging verder onder de naam het Sint Anthonis Grote Gilde om zich te onderscheiden van de eveneens in de kerk gevestigde Sint Anthonis Kleine Broederschap. Toen Zutphen aan het einde van de 16e eeuw overging naar het protestantisme werden veel gilden opgeheven. De Broederschap overleefde deze transitie door haar positie als een van de belangrijkste private vermogensbeheerders en armenzorgers van de stad. De nadruk verschuift geleidelijk van religieuze naar maatschappelijke taken.

18e eeuw

Uitbreiding van bezit en zorg

In de 18e eeuw fungeerde het bestuur (de zogenaamde olderlieden en gildemeesters) primair als rentmeesters. De Broederschap bezat in deze periode een omvangrijke portefeuille aan landbouwgronden, bossen en boerderijen in de verre omtrek van Zutphen. De inkomsten uit deze pachten vormden het solide financiële fundament waarmee de armenzorg volledig onafhankelijk van de stedelijke overheid kon worden bekostigd.

1788-1789

Stichting van het Ruitershofje op de Nieuwstad

De Broederschap koopt in 1784 het zwaar vervallen Ruitershofje (een armenhuis in de Nieuwstad, gesticht door Hendrick Ruyter) op uit een faillissement. Het bestuur besluit in 1786 tot een rigoureuze aanpak en laat alle oude huisjes slopen. Tussen 1788 en 1789 bouwt zij op deze plek een volledig nieuw, modern hofje met 19 woningen voor protestantse ouderen, weduwen en alleenstaande vrouwen. In 1866 bestaat het Ruitershofje uit 25 woningen door aankoop van drie extra woningen en verbouw van de vergaderkamer.

19e eeuw

Professionalisering en een nieuw Ruitershofje

De organisatie ondergaat een ingrijpende modernisering op het gebied van bestuur, professionalisering en huisvesting. Vanaf 1821 kreeg men een eigen bestuurskamer en in 1837 kreeg de waarnemend rentmeester de officiële opdracht om het eigen archief te ordenen en te inventariseren. In 1924 is het archief volledig geïnventariseerd en in orde bevonden. In 1897 wordt grond aangekocht aan de Berkelsingel waar in 1898 een gloednieuw hofje wordt gebouwd bestaande uit 31 woningen. Dit ter vervanging van het oude hofje aan de Nieuwstad dat dringend aan renovatie toe was.

20e eeuw

Van armenzorg naar sociale ondersteuning

Door de opkomst van sociale voorzieningen zoals de invoering van de AOW in 1957, verandert de rol van de Broederschap. Het accent verschuift naar een financier van maatschappelijke projecten. In de periode 1920-1940 wordt het beheer van pachtgronden en boerderijen geprofessionaliseerd. In 1978-1980 wordt het Ruitershofje gemoderniseerd tot zelfstandige huurwoningen. In 1980 richten samenwerkende Zutphense stichtingen waaronder de Broederschap, het BOG op om de administraties van deze stichtingen te gaan voeren en hun woningen te beheren. De boerderijen en landerijen worden beheerd door Van Lanschot Nannenga Naus rentmeesters.

21e eeuw

Een eeuwenoude instelling in een moderne stad

Door zorgvuldig beheer van haar bezittingen en vermogen draagt de Broederschap bij aan maatschappelijke, sociale en culturele initiatieven in Zutphen. Daarmee verbindt zij haar middeleeuwse oorsprong met de behoeften van de stad van vandaag. Zo worden organisaties als de Voedselbank en de Stichting Urgente Noden Zutphen door de Broederschap financieel ondersteund. Ook biedt de Broederschap nog steeds betaalbare huisvesting aan in en rond het Ruitershofje.

2026

575 jaar betrokken bij Zutphen

Dit jaar viert de Broederschap haar 575-jarig bestaan vanuit dezelfde gedachte als in 1451: steun verlenen aan (rechts-)personen of groepen die naar oordeel van het bestuur daaraan behoefte hebben.

